

«Е-HEALTH» ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ

Логвиненко Б.О.

*(кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ)*

Анотація. *Стаття присвячена теоретико-правовим та організаційним засадам «e-Health» як важливої складової публічного адміністрування сферою охорони здоров'я. Особлива увага приділена питанням визначення та сутності «e-Health», а також можливостям його використання у різних напрямках медичної діяльності.*

Ключові слова: *«e-Health», охорона здоров'я, медична діяльність, первинна медична допомога.*

Аннотация. *Статья посвящена теоретико-правовым и организационным основам «e-Health» как важной составляющей публичного администрирования сферой здравоохранения. Особое внимание уделено вопросам определения и сущности «e-Health», а также возможностям его использования в различных направлениях медицинской деятельности.*

Ключевые слова: *«e-Health», здравоохранение, медицинская деятельность, первичная медицинская помощь.*

"E-health" as an important component of public administration the field of health: theoretical and legal and institutional framework

The article is devoted to theoretical, legal and organizational bases of e-Health as an important component of public administration the field of health care. Special attention is paid to questions of definition and essence of "e-Health" and the possibilities of its use in various areas of medical activity.

Key words: *e-Health, health care, medical activity, primary care.*

Проблематика охорони здоров'я як об'єкту теоретико-правових та галузевих юридичних наукових досліджень викликає все більший інтерес. Це пов'язано із низкою обставин, ключовими із яких, на наше переконання, можуть вважатись наступні:

- суттєва модернізація юридичної регламентації медичної діяльності, котра підстави вважати її останніми роками медичною реформою у повному сенсі цього слова;
- людиноцентристська спрямованість державної діяльності, задекларована як правовий дороговказ, має своїм проявом більш виражену акцентуацію на правах, свободах та законних інтересах пацієнтів;
- стрімке поширення цифрових технологій, електронних каналів поширення інформації, що значною мірою впливає на комфортність комунікацій і вельми активно застосовується у практиці сфери охорони здоров'я;
- видозміна традиційних суспільних відносин «лікар - пацієнт» у процесі надання медичної допомоги при застосуванні телемедичних технологій тощо.

«E-health» є важливою складовою публічного адміністрування сферою охорони здоров'я, оскільки багато у чому сучасна медицина вже не може обійтись без використання електронно-цифрових технологій. Вони без всякого сумніву не можуть повністю замінити лікаря, процес клінічного мислення тощо, проте вони здатні суттєво покращити процес діагностики та лікування.

Ми звикли уже до того, що держава повинна діяти людиноцентристськи, тобто з метою сприйняття особи як альфи та омеги своєї діяльності. У сфері медицини такою особою є пацієнт. У цьому зв'язку доцільно вказати, що у розділі кандидатської дисертаційної роботи Ю.А. Козаченко під назвою «Пріоритетні напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання забезпечення прав пацієнта» встановлено, що удосконалення адміністративно-правового регулювання забезпечення прав пацієнта є складним процесом і охоплює комплекс заходів, які у сукупності здатні вплинути на процес подолання кризи в системі охорони здоров'я України і вирішити основні проблеми

вітчизняної медичної сфери. Пріоритетними напрямками удосконалення адміністративно-правового регулювання забезпечення прав пацієнта визначено: удосконалення законодавства України у сфері забезпечення прав пацієнта; оптимізація засобів адміністративно-правового забезпечення прав пацієнта; підвищення якості кадрового і ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я; оптимізація системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав пацієнта; запровадження багатоканального фінансування, включаючи обов'язкове соціальне медичне страхування; оптимізація інституту адміністративної відповідальності медичних працівників [1, с. 15]. Нам видається, що тут саме у розрізі ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я можна сприймати і проблематику якомога активнішого використання «E-health». Теоретичні і практичні проблеми, пов'язані з нормативно-правовим забезпеченням охорони здоров'я, удосконаленням вітчизняної системи охорони здоров'я, публічним адмініструванням охороною здоров'я в Україні, широко представлені у працях вітчизняних фахівців з юридичних та медичних наук.

Водночас, збільшення ролі електронного урядування та впровадження інформаційних технологій обумовлюють необхідність подальших наукових досліджень в згаданому напрямку удосконалення публічного адміністрування сферою охорони здоров'я в Україні. Вважаємо, що розвиток «e-Health» є одним з перспективних шляхів впровадження сучасних інформаційних технологій. Проявом відповідних тенденцій слугує як оновлення національного законодавства, так і триваюча оптимізація центральних органів виконавчої влади. На наше переконання, поряд із загальними трансформаційними процесами кожна зі сфер суспільного життя має особливі алгоритми дій у наближенні до стандартів ЄС. Безумовно, однією з найважливіших і таких, що потребують системних нововведень, є сфера охорони здоров'я.

Щодо поняття «електронного урядування», Фурашев В.М. пропонує визначити його як форму організації державного управління, яка забезпечує підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, яка спрямована на максимально просте і доступне спілкування з ними фізичних та юридичних осіб, неурядових організацій та формування інформаційного суспільства [2, с.48].

В.В. Єганов зазначає, що розглядаючи «електронне урядування» як ідею, науковці звертають увагу на її певну суперечливість, що обумовлена наявністю двох протилежних точок зору. Перша з них полягає в тому, що широке застосування комп'ютерних технологій може спричинити зменшення ролі органів влади в процесі прийняття управлінських рішень, бо в умовах «електронної демократії» забезпечується можливість участі в прийнятті управлінських рішень широким верствам населення. Друга, навпаки, засвідчує що впровадження «on-line» технологій може призвести до збільшення ролі державних установ, підвищення результативності їх діяльності і відповідного збільшення значимості [3].

На нашу думку, «електронне урядування» являє собою модель організації публічного адміністрування, спрямовану на задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій суб'єктами публічного адміністрування.

Одним із прикладів ефективного використання електронних технологій у сфері охорони здоров'я є географічні інформаційні системи. У всьому світі організації, що пов'язані зі сферою охорони здоров'я, усе більше покладаються на рішення, отримані за допомогою технології географічних інформаційних систем (ГІС), що сприяє підвищенню ефективності діяльності у цій сфері, її модернізації та переведенню на сучасний рівень обслуговування населення, задоволенню потреб держави і суспільства. Сфера охорони здоров'я визначається як одна із головних серед тих, які потребують геопросторової підтримки управлінських рішень (поряд з економічною, екологічною, соціальною, оборонною та науковою сферами). Саме просторова залежність від пов'язаних зі

здоров'ям факторів є однією з причин поширеного 53 використання геоінформаційних систем у сфері охорони здоров'я. Оцінка ефективності діяльності вітчизняної системи охорони здоров'я актуальна на тлі активних процесів реформування галузі, які здійснюються з метою поліпшення здоров'я населення і забезпечення доступу всіх громадян до медичних послуг належної якості [4, с. 53-54].

Більш ніж важливою, а іноді і незамінною видається належне та ефективне використання «E-health» задля забезпечення пріоритетності первинної медичної допомоги, сімейної медицини, особливо у сільській місцевості. За справедливим баченням авторів авторитетного вітчизняного підручника із медичного права за редакцією С.Г. Стеценка, сімейну лікувальну практику необхідно розглядати, як таку, що забезпечує тривалу опіку за здоров'ям громадянина і всіх членів його сім'ї незалежно від характеру хвороби, стану органів і систем організму у всі періоди життя людини. У всі часи, коли мова заходила про медицину, з точки зору держави поставало питання щодо тих чи інших пріоритетів в управлінні даним видом діяльності. Немає жодних сумнівів, що в ХХІ століття Україна увійшла з такими показниками здоров'я нації та станом медицини, які обумовлюють необхідність сприйняття як першочергового пріоритету розвиток первинної ланки медичної допомоги. До неї з певним ступенем допустимості можуть бути віднесені амбулаторно-поліклінічна допомога, сімейна медицина, фельдшерсько-акушерські пункти та амбулаторії в сільській місцевості. Світова практика свідчить, що до 50% лікарів у провідних країнах світу – це лікарі загальної практики (типові представники первинної ланки надання медичної допомоги), в той час як в Україні їх кількість на сьогодні не перевищує 10%. Водночас на первинну медичну допомогу в світі витрачається до 60 % всіх коштів, що йдуть на медицину, а у нас цей показник не сягає і 20%. Виходячи з того, що лівова частина всіх звернень громадян з приводу стану свого здоров'я реалізується шляхом надання їм відповідної медичної саме на первинному рівні, а спеціалізованої медичної допомоги потребують не більше 30% пацієнтів. Безумовним пріоритетом державного регулювання у сфері охорони здоров'я громадян має бути саме первинна медична допомога [5, с. 243-244]. У доповнення зазначимо: там, де об'єктивно за фінансовими чи логістичними показниками немає можливості забезпечити функціонування повноцінного лікувально-профілактичного закладу, на допомогу може прийти саме «E-health» (зокрема, телемедицина). Згідно з Порядком організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини, затвердженим Наказом МОЗ України від 19.10.2015 № 681, «телемедицина» є комплексом дій, технологій та заходів, що застосовуються при наданні медичної допомоги, з використанням засобів дистанційного зв'язку у вигляді обміну електронними повідомленнями [6].

Застосування цифрових технологій можливе як у рамках безоплатної для пацієнта медичної допомоги, так і при наданні платних медичних послуг, як при здійсненні заходів, що охоплюються термінопоняттям «медична допомога», так і при наданні медичних послуг. Це свого роду універсальність «E-health» сучасної системи охорони здоров'я. На думку Буздуган Я.М., «медична допомога є складовою медичної послуги, яка за своїм змістом ширше ніж поняття медична допомога, так як не кожна медична послуга є медичною допомогою, але кожна медична допомога є медичною послугою. Велика кількість медичних послуг виходить за межі медичної допомоги». Виходячи із цього, вказана автор визначає медичну лікувально-профілактичну допомогу, як комплекс заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я людини та попередження ускладнень захворювання, коли їй загрожує така небезпека, здійснюється професійно-підготовленими фахівцями, а вразі гострої необхідності і іншими особами, які мають відповідні знання (наприклад накладання джгута до приїзду швидкої медичної допомоги, непрямий масаж серця, штучне дихання тощо), а медичну послугу, як медичний захід або комплекс медичних заходів, що реалізуються медичними працівниками в закладах охорони здоров'я

або за їх межами, має завершене значення, цінову визначеність, та не завжди включає елементи медичної допомоги [7, с. 13].

Що ж торкається відмінностей безоплатних та платних медичних послуг, то найбільш вдало «водорозділ» між цими явищами було проведено В.Ю. Стеценко: правовими умовами впровадження платних медичних послуг у державних та комунальних закладах охорони здоров'я, на погляд дослідниці, повинні бути наступні:

- по-перше, чітке законодавче розмежування платності і безоплатності медичної допомоги;
- по-друге, необхідно обов'язкове відображення у локальних нормативних актах даних установ можливості надання платних медичних послуг, загального порядку їх надання, детальний перелік даних послуг та порядок ціноутворення з кінцевої ціною;
- по-третє, платна медична послуга повинна існувати тільки як засіб задоволення платоспроможного попиту населення, а не як засіб насильницького збирання грошей з населення;
- по-четверте, окреме бухгалтерське проведення коштів, отриманих у результаті надання платних медичних послуг [8, с. 43-44].

Реалії сьогодення засвідчують про зацікавленість медичного відомства до новацій у сфері запровадження «E-health». Приміром, 15 липня 2016 року в Міністерстві охорони здоров'я України відбулося спільне засідання Колегії та Вченої ради МОЗ України. За участю народних депутатів, керівників регіональних структурних підрозділів з питань охорони здоров'я, ректорів медичних вузів, академіків, науковців, головних позаштатних спеціалістів МОЗ України, головних лікарів було обговорено Концепцію побудови нової національної системи охорони здоров'я, розроблену МОЗ України за співпраці з Комітетом з питань охорони здоров'я Верховної Ради України, кращими вітчизняними та міжнародними експертами, із врахуванням позитивних практик, оптимізації отриманого досвіду та наукових доробок. В основі її лежить низка концептуальних напрямів, серед яких у контексті нашого повідомлення особливої уваги заслуговують наступні:

- 1) якісне медичне обслуговування – з пріоритетним розвитком первинної ланки охорони здоров'я, оптимізації мережі закладів первинного та вторинного рівня через формування госпітальних округів з багатопрофільними лікарнями інтенсивного лікування, створення ефективної маршрутизації і диспетчеризації екстреної медичної допомоги, налагодження системи управління якістю медичного обслуговування;
- 2) охорона громадського здоров'я з акцентом на профілактиці захворювань, імунопрофілактиці, ефективному реагуванні на епідемічні виклики, формуванні здорового способу життя;
- 3) комунікації – здійснення випереджаючого інформаційно-комунікаційного забезпечення та моніторингу громадської думки;
- 4) наука – забезпечення наукового супроводу національної системи охорони здоров'я та розвитку наукових досліджень;
- 5) розвиток інформатизації та електронної системи охорони здоров'я e-Health;
- 6) ефективна система управління [9]. Навіть побічний аналіз цих напрямів засвідчує ту роль та те значення, яке приділяється технологіям E-health.

Таким чином, незважаючи на широке використання поняття «e-Health» у державах-учасниках ЄС, у національному науковому та нормативно-правовому масиві воно використовується фрагментарно. В контексті асоціації України з ЄС, нехтування загальнозживаною термінологією ми вважаємо суттєвим недоліком. Ми вважаємо, що реальне запровадження та нормативне врегулювання «e-Health» дозволить, серед іншого, посилити роль та значення медичного права як комплексного правового утворення. У цій частині ми приєднуємося до думки С.Г. Стеценка, який стверджує, що медичне право – це комплексна галузь права, що включає сукупність правових норм, регулюючих суспільні відносини у сфері медичної діяльності. Наявність самостійної галузі права важлива як для суспільства в цілому, так і для самих медичних працівників і пацієнтів. Медичне право

дозволить на більш високому рівні здійснювати розробку принципів (основних початків) державної політики у сфері охорони здоров'я, якісніше опрацювати питання захисту прав громадян при наданні медичної допомоги, детально визначити правовий статус суб'єктів правовідносин, що виникають у сфері медичної діяльності [10, с. 122-123].

У публічному адмініструванні сферою охорони здоров'я «e-Health» має чітке людиноцентристське спрямування, адже поліпшує якість медичної допомоги та спрощує доступ до медичних послуг. Економічна доцільність можливостей «e-Health» в Україні теж є очевидною, хоча потребує значних витрат при його впровадженні.

Ми переконані, що комплексне реформування системи охорони здоров'я в Україні має відбуватись із запозиченням передового європейського досвіду технологій і новацій «e-Health». У перспективі це дозволить інтегрувати вітчизняну систему охорони здоров'я у єдиний європейський медичний простір, а отже, належно забезпечити право кожного на охорону здоров'я.

Список використаних джерел

1. Козаченко Ю.А. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні. Автореф. дис. канд. юрид. наук: спец.12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 20 с.
2. Фурашев В. М. Сутність та визначення поняття «електронне урядування» / В. М. Фурашев // Правова інформатика. 2012. № 3 (35). С.46-49
3. Єганов В. В. Проблеми та перспективи впровадження системи електронного урядування в Україні / В. В. Єганов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/1/05.pdf>
4. Фірсова О.Д. Геопросторовий аналіз у сфері охорони здоров'я: оцінка доступності первинної медичної допомоги // Збірник наукових праць НАДУ. 2015. № 2. С. 52-64
5. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. С.Г.Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців „Правова єдність”, 2008. 507 с.
6. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я: Наказ МОЗ України від 19.10.2015 р. № 681 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15> (Nakaz MOZ Ukrainy vid 19.10.2015 r. № 681 «Pro zatverdzhennia normatyvnykh dokumentiv shchodo zastosuvannia telemedytsyny u sferi okhorony zdorov'ia» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15>).
7. Буздуган Я.М. Правові та організаційні основи фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Я.М. Буздуган. — К., 2009. — 20 с.
8. Стеценко В.Ю. Платні медичні послуги у контексті конституційно визначеної безоплатності медичної допомоги // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2009. №9. С. 37-45
9. Дані офіційного сайту Міністерства охорони здоров'я України. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20160715_a.html
10. Стеценко С. Г. Лекція професора С. Стеценка: Вступ до курсу “Медичне право України” / С. Г. Стеценко // Право України. 2011. № 11–12. С. 120–131.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА»

Новицька Н.Б.

(доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права та процесу Університету ДФС України)

Анотація. У статті висвітлюються окремі питання щодо ролі інформаційної культури в формуванні моральних засад інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: інформаційна культура, суспільна мораль, комп'ютерні інформаційні технології, інформаційне суспільство.

Аннотация. В статье освещаются отдельные вопросы о роли информационной культуры в формировании нравственных основ информационного общества в Украине.

Ключевые слова: информационная культура, общественная мораль, компьютерные информационные технологии, информационное общество.